

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

แนวคิดในเรื่องความสัมพันธ์ทางการผลิตในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมในปัจจุบันอาจแบ่งกว้าง ๆ ได้เป็น 2 แนวคิด คือแนวคิดที่มองว่าความสัมพันธ์ทางการผลิตเต็มไปด้วยความขัดแย้งระหว่างชนชั้น นั่นก็คือชนชั้นนายทุนผู้ครอบครองปัจจัยการผลิต กับชนชั้นแรงงานผู้ไร้ซึ่งปัจจัยการผลิตอื่นใดนอกจากพลังแรงงานของตน ดังที่คาร์ล มาร์กซ์ นักคิดชาวเยอรมันกล่าวว่า “ประวัติศาสตร์ของสังคมทั้งหมดที่ผ่านมาจนกระทั่งบัดนี้ล้วนเป็นประวัติศาสตร์แห่งการต่อสู้ทางชนชั้น” กับอีกแนวคิดที่มองว่าความสัมพันธ์ทางการผลิตนั้นสอดคล้องประสานกันเป็นหนึ่งเดียว แม้ว่าแต่ละคนจะคิดถึงแต่ประโยชน์ของตน แต่ในที่สุดแล้วผลประโยชน์ของแต่ละคนก็จะสอดคล้องกันทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่สังคม ดังที่อดัม สมิธ นักคิดชาวอังกฤษกล่าวว่า “มิใช่เพราะบุญคุณของคนขายเนื้อ คนต้มเหล้า และคนทำขนมปังหรือคนที่เรามีกินกัน แต่เป็นเพราะความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวของคนพวกนั้นต่างหาก”

ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์กระแสหลักที่มีพื้นฐานแนวคิดแบบคลาสสิกและนีโอคลาสสิกที่มองว่าความสัมพันธ์ทางการผลิตเป็นความสัมพันธ์ที่สอดคล้องประสานเป็นหนึ่งเดียวนั้นมักจะวางอยู่บนแนวคิดที่ว่าความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง หรือนายทุนกับคนงานเป็นความสัมพันธ์ที่เป็นอิสระเสรีและมีความเท่าเทียมกัน นั่นก็เพราะคนงานและนายทุนต่างครอบครองทรัพยากรที่จำเป็นในการผลิตกันคนละอย่าง คนงานมีแรงงาน นายทุนมีค่าจ้าง คนทั้งสองกลุ่มจึงนำสิ่งที่ตนมีอยู่มาแลกเปลี่ยนกันเพื่อประโยชน์สูงสุดของตนเอง อีกทั้งการแลกเปลี่ยนนั้นก็เป็นอย่างเสรีและเท่าเทียมกัน เพราะคนงานไม่ได้ถูกบังคับให้ต้องยอมทำงานให้กับนายทุนคนใดคนหนึ่ง นายทุนก็ไม่ได้ถูกบังคับให้ต้องจ้างคนงานคนใดเข้าทำงาน คนงานสามารถขายแรงงานของตนให้กับนายจ้างที่ให้ค่าตอบแทนสูงสุด เช่นเดียวกับที่นายจ้างสามารถจ้างคนงานที่มีแรงงานหรือมีความสามารถและมีประสิทธิภาพสูงสุดรวมถึงมีราคาถูกที่สุดได้ตามความพอใจ ทั้งสองฝ่ายจึงมีอิสระเสรีที่จะซื้อหรือจะขายสิ่งที่ตนมีอยู่หรือไม่ก็ได้ และการซื้อขายนั้นก็เป็นอย่างเท่าเทียมกัน ไม่มีผู้ใดได้เปรียบเสียเปรียบแต่อย่างใด

ดังนั้นเมื่อมองความสัมพันธ์ทางการผลิตในลักษณะเช่นนี้ กระบวนการควบคุมแรงงานจึงเป็นสิ่งที่ไม่มีควมจำเป็นและไม่มีตัวตนอยู่ระบบเศรษฐกิจ เพราะกลไกราคาจะเป็นผู้จัดการกับ

ตลาดแรงงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ความขัดแย้งทางด้านแรงงานจะเป็นสิ่งที่ไม่อาจเกิดขึ้นได้ เพราะความสัมพันธ์ทางการผลิตสอดคล้องประสานเป็นหนึ่งเดียว ทั้งคนงานและนายทุนต่างก็จะได้ประโยชน์สูงสุดจากการแลกเปลี่ยนอย่างเสรีและเท่าเทียมกัน

แต่สิ่งที่ปรากฏอยู่คู่กับระบบทุนนิยมทั้งในอดีตและปัจจุบันก็คือความเสียเปรียบและความไม่เท่าเทียมกันในความสัมพันธ์ระหว่างนายทุนกับคนงานซึ่งในที่สุดก็จะนำไปสู่ขัดแย้งในกระบวนการผลิต ซึ่งในบางครั้งปรากฏชัดเจนเป็นการนัดหยุดงาน ทั้งในระดับโรงงาน ในระดับพื้นที่ และในระดับประเทศรวมถึงการรวมตัวของคนงานเพื่อเรียกร้องบางสิ่งบางอย่างจากนายจ้าง บางครั้งความขัดแย้งนี้ไม่ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนแต่แสดงออกในรูปของการเถียงงาน การทำงานอย่างไม่มีประสิทธิภาพ การไม่ตั้งใจทำงานและการขาดงาน ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นอุปสรรคขัดขวางการเติบโตทางเศรษฐกิจและกระบวนการสะสมทุนเพื่อทำการผลิตซ้ำและขยายการผลิต ดังนั้นเมื่อความสัมพันธ์ระหว่างนายทุนกับคนงานไม่ได้เป็นความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมและไม่ให้ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่คนทั้งสองกลุ่ม แต่ความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นความสัมพันธ์ที่นายทุนเป็นผู้ได้เปรียบและเป็นผู้มีอิทธิพลเหนือคนงาน ดังนั้นจึงพบอยู่เสมอว่านายจ้างได้พยายามที่จะใช้ประโยชน์จากการจ้างงานของคนให้มากที่สุดด้วยการหาวิธีให้คนงานทำงานให้ได้มากที่สุด และตนเองจ่ายค่าจ้างให้น้อยที่สุด ภายใต้เงื่อนไขที่จะทำให้เกิดกำไรสูงสุด รวมถึงพยายามที่จะควบคุมการผลิตซ้ำกระบวนการผลิตและความสัมพันธ์ทางการผลิตเพื่อรักษาความได้เปรียบของตนเองเอาไว้ การศึกษาเรื่องระบบควบคุมแรงงานจึงเป็นการแสดงให้เห็นในทางทฤษฎีว่า ระบบทุนนิยมเติบโตและพัฒนาขึ้นภายใต้ความขัดแย้งทางชนชั้น มากกว่าที่จะเติบโตและพัฒนาขึ้นจากความสอดคล้องประสานของผลประโยชน์ของนายทุนกับคนงาน และยังคงแสดงให้เห็นถึงความพยายามของทุนที่จะปรับตัวเพื่อรักษาความได้เปรียบในความสัมพันธ์ทางการผลิต

อย่างไรก็ตาม ระบบควบคุมแรงงานเป็นระบบควบคุมทางสังคมและเศรษฐกิจ มีความเกี่ยวข้องกับคนทั้งสามกลุ่มคือ รัฐ นายทุน และคนงาน ในแง่ที่เป็นความสัมพันธ์ทางสังคม และมีความเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยีในแง่ของพลังการผลิต ซึ่งปัจจัยต่างๆ เหล่านี้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบและพัฒนาการไปตามลำดับขั้นตอนต่างๆ แต่การศึกษาถึงระบบควบคุมแรงงานหรือแม้แต่การศึกษาเรื่องใด ๆ ในแง่ของความสัมพันธ์ระหว่างนายทุนกับคนงานของไทยที่ผ่านมามักจะมีข้อจำกัดที่สำคัญอยู่ 2 ประการดังนี้

1. เป็นการมองจากมุมมองด้านใดด้านหนึ่งหรือจากตัวตั้งตัวหนึ่ง โดยละเอียดหรือให้ความสำคัญกับตัวแปรตัวอื่น ๆ น้อยกว่าที่ควรจะเป็น เช่นการศึกษาถึงระบบควบคุมแรงงานจากฝ่ายรัฐที่กระทำต่อคนงาน ของ แล ดิลกวิทยรัตน์ เรื่อง กระบวนการสะสมทุน แรงงาน และพัฒนาการของยุทธศาสตร์การควบคุม และ การศึกษาของ เสาวลักษณ์ ชายทวีป เรื่อง บทบาท

ของรัฐกับการพัฒนาอุตสาหกรรมควบคุมแรงงานไทยในทศวรรษที่ 2515 หรือ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมแรงงานจากฝ่ายทุนซึ่งก็มักจะเป็นในรูปของการทำกรณีศึกษาในสถานประกอบการแห่งใดแห่งหนึ่ง เช่น การศึกษาของ นงเยาว์ เนาวรัตน์ เรื่อง ความสัมพันธ์ของกระบวนการควบคุมแรงงานกับเงื่อนไขการพัฒนาศักยภาพเชิงกลุ่มในกระบวนการทำงาน ซึ่งเป็นการศึกษาการควบคุมแรงงานในโรงงานทอผ้าแห่งหนึ่ง หรือแม้แต่การศึกษาจากมุมมองของฝ่ายคนงาน เช่น งานของสังคีต พิริยะรังสรรค์ เรื่อง The formation of workers strategic group : An analysis of the labour movement in Thailand(1958 – 1976) ก็ไม่ค่อยให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านนายจ้างหรือลักษณะของอุตสาหกรรม

2. มักจะให้ความหมายของการควบคุมแรงงานว่าหมายถึงการควบคุมจัดการเพื่อป้องกันไม่ให้คนงานสามารถรวมกลุ่มกันเพื่อเจรจาต่อรอง โดยมีได้มองที่พื้นฐานว่าต้นกำเนิดของกำไรที่แท้จริงของนายทุนมาจากมูลค่าส่วนเกินที่ได้จากการผลิตขึ้นของคนงาน ดังนั้นการควบคุมคนงานในแง่ของการป้องกันการรวมกลุ่มเพื่อต่อรองกับนายจ้างเพียงอย่างเดียวจึงไม่พอเพียงที่จะทำให้เกิดมูลค่าส่วนเกินอันจะนำไปสู่กำไรของนายทุนได้ แต่นายทุนจะต้องพยายามขูดรีดมูลค่าส่วนเกินจากกระบวนการผลิตในขั้นตอนแรก แล้วจึงพยายามรักษามูลค่าส่วนเกินนั้นให้ตกอยู่กับตนเองในขั้นตอนต่อไป

ดังได้กล่าวแล้วว่าการควบคุมแรงงานนั้นมีความเกี่ยวข้องกับ นายทุน รัฐ คนงานรวมถึงสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยีการผลิต ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของระบบเศรษฐกิจของประเทศเข้าสู่ระบบทุนนิยมและภายใต้ระบบทุนนิยม ปัจจัยเหล่านี้ในแต่ละประเทศมีความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับภูมิหลังและเงื่อนไขต่าง ๆ ทางประวัติศาสตร์ รวมถึงแรงกดดันต่าง ๆ จากภายนอกประเทศ การควบคุมแรงงานของระบบทุนนิยมที่เริ่มเกิดมีขึ้นพร้อม ๆ กับการเกิดขึ้นของแรงงานรับจ้างอันเป็นพื้นฐานการผลิตแบบทุนนิยมจึงมีความแตกต่างของการก่อกำเนิดและพัฒนาการตามไปด้วย

ในกรณีของประเทศไทย การเซ็นสนธิสัญญาเบาริ่งกับอังกฤษเป็นการเปิดมิติใหม่ของเศรษฐกิจไทย จากเศรษฐกิจพึ่งพาตนเองกลายเป็นเศรษฐกิจที่เน้นการค้าและเน้นการผลิตสินค้าเฉพาะอย่างเพื่อขาย อุตสาหกรรมบางประเภทจึงได้เริ่มเข้ามามีบทบาทจากการขยายตัวทางการส่งออกนี้ แต่ในรูปแบบความสัมพันธ์แบบนี้ แรงงานยังไม่ใช่แหล่งที่มาที่สำคัญและโดยตรงของมูลค่าส่วนเกิน จนกระทั่งหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 กระบวนการสะสมทุนของไทยเริ่มเปลี่ยนจากทุนการค้าเป็นทุนอุตสาหกรรมโดยรัฐ ความสัมพันธ์ทางการผลิตเริ่มเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัด แรงงานเริ่มกลายมาเป็นที่มาของมูลค่าส่วนเกินและจำนวนผู้ประกอบอาชีพเป็นแรงงานรับจ้างมีเพิ่มขึ้นเรื่อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังปี พ.ศ. 2504

อันเป็นปีแรกที่มีการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจ ซึ่งถือเป็นการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศไทยที่มีฝ่ายทุนเอกชนเป็นแกนนำในการดำเนินอุตสาหกรรม

การศึกษาในครั้งนี้จึงมุ่งทำการศึกษารูปแบบและพัฒนาการของการควบคุมแรงงานในประเทศไทยหลังจากปี พ.ศ. 2504 จากฝ่ายทุนในฐานะที่เป็นผู้ที่มีอิทธิพลและเป็นผู้ครอบงำความสัมพันธ์ทางการผลิต และพยายามแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงเกี่ยวข้อกันระหว่างปัจจัยต่างๆ ทั้งจาก รัฐ นายทุน คนงาน และสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยีการผลิต รวมถึงการเปลี่ยนแปลงในตัวแปรต่างๆ เหล่านั้น

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาถึงการก่อตัวของแรงงานรับจ้างในภาคอุตสาหกรรมและการควบคุมแรงงานรับจ้างในประเทศไทยโดยฝ่ายทุน

2. เพื่อศึกษาถึงรูปแบบและพัฒนาการของการควบคุมแรงงานของไทยอันเนื่องจากความขัดแย้งและการปรับตัวของฝ่ายทุน

1.3 วิธีการศึกษา

ใช้รูปแบบการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์โดยการวิจัยเชิงวิเคราะห์ เพื่อให้สามารถอธิบายถึงการก่อกำเนิด พัฒนาการ และการเปลี่ยนแปลงของการควบคุมแรงงานในประเทศไทยในยุคของการพัฒนาอุตสาหกรรมหลังจากปี พ.ศ. 2504

การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้การวิจัยเอกสาร โดยมีเอกสารที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นทั้งเอกสารชั้นต้นที่เป็นบันทึกของหน่วยราชการและเอกชน และเอกสารชั้นรอง เช่น งานวิจัย วิทยานิพนธ์ ดังนี้

-งานเชิงทฤษฎีที่ว่าด้วยการควบคุมแรงงาน

-งานศึกษาถึงการก่อตัวของการผลิตเพื่อการค้าและการเกิดแรงงานรับจ้าง ตลอดจนการสะสมทุนเอกชน และเชิงประวัติศาสตร์แรงงาน

- ข้อมูลเชิงสถิติจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

โดยการศึกษาค้นคว้าใช้กรอบแนวคิดของเศรษฐศาสตร์การเมืองแบบมาร์กซ์ โดยเฉพาะในส่วนที่เน้นในเรื่องของช่วงวิถีการผลิตในระบบทุนนิยมซึ่งประกอบด้วยช่วงวิถีแรงงานและช่วงวิถีการเพิ่มงอกของมูลค่า รวมถึงพัฒนาการของสังคม ซึ่งมองว่าเป็นผลมาจากความขัดแย้งระหว่างชนชั้น คือชนชั้นผู้ครอบครองปัจจัยการผลิต กับชนชั้นผู้ใช้แรงงาน